

7. UGOVOR BOSANSKOG BANA MATEJE NINOSLAVA SA DUBROVNIKOM (22. mart 1240. godine)

Ja Matej Ninoslav po milosti Božijoj veliki ban bosanski s mojim boljarima kunemo se tebi, Nikolavu Tonistu, knezu dubrovačkome, i svoj vlasteli i svoj općini gradskoj u Gospoda Boga našega Isu – Hrista i u presvetu Bogorodicu devicu vladiku Mariju i u časni životvorešti krst i u sveta Božija jevandelija i u svetoga Vlasija, blaženog mučenika, i u sve svete koji su Bogu ugodili od veka, po svojoj volji, čistog srca, s pravom iskrenom vernošću bez svake prevare i bez zle pomisli, da sa Vama budem stajao u večnom i tvrdom miru i u srdačnoj ljubavi i u svakoj pravdi. I po zemlji i vladavini mojoj i mojih sinova da se krećete slobodno i neograničeno bez ikakvog desetka i bez ma koje druge dažbine, i čak šta više moji velikaši i moji ljudi i moja feudalna vlastela da Vas vole i da Vas čuvaju od zla pravom verom.

I ako bi Vam neko od mojih kmetova ili od mojih ljudi nešto skrivio, da se sudi preda mnom, i ja ću im suditi pravednim sudom, te ako Vam ja ne učinim pravednu presudu, to sam ja kriv.

I ako se zaratite s kraljem raškim, neću prepustiti ni Vas, ni Vaš dobitak, već ću vas zaštititi sa svim Vašim dobitkom.

A za ono što se činilo (nepravde) ranije ili kasnije, treba da se raspravlja (sudom), i da ne bude zabrana samovoljne zaplene tuđe imovine ili ljudi.

I ako dođem u Dubrovnik, da se na mene niko ne digne; kad se ja nalazim u svojoj zemlji, ko hoće nešto da traži – neka traži, drago mi je da učinim pravdu; a ako pravdu ne učinim – ja sam kriv.

I eto još. Ako tuži Srbin Vlaha, da se sudi pred knezom dubrovačkim, a ako tuži Vlah Srbina, da se sudi pred banom.

I ma kom Vlahu i ma kome Srbinu da ne bude zabrana samovoljne zaplene tuđe imovine ili ljudi, i da se nikakva krivica ne rešava međusobno (borbom), već da se ta krivica pravedno reši (sudom).

A ovaj mir i ove obaveze da se nikako nikakvim činom i nikakvim ishodom ne razreše, niti da se podrivaju, nego šta više da budu čvrsti do veka.

I želim da sve ono što je ovde pisano bude do veka tvrdo čuvano od mene samog i moje dece, i od moje unučadi, i od mojih kmetova, i od mojih ljudi; a ko ovo prelomi... da ga Bog rasipa i sveta Bogorodica, itd.

Izvor naveden prema: V. PETRIĆ, *Iz pravne istorije*, 121-122; usporediti: S. JALIMAM, *Izvori za historiju*, 41; *Poviest hrvatskih zemalja*, 225.

Komentar – Dubrovčani su nastojali da, čim dođe do promjene na bosanskom prijestolju, obnove i potvrde povlastice koje su uživali na osnovu čuvene Povelje Kulina bana iz 1189. godine. Tako je i ban Matej Ninoslav, boraveći u Dubrovniku tokom 1240. godine, obnovio prijateljstvo sa Dubrovčanima i svečano se zakleo na "vječni mir i ljubav", garantirajući im zaštitu i slobodu kretanja i trgovine po Bosni, uz oslobađanje od plaćanja bilo kakvih dažbina. S obzirom na česte sukobe koji su izbijali između "Srba" i "Vlaha", kako se u ovoj povelji nazivaju stanovnici Bosne ("Srbi"), odnosno Dubrovnika ("Vlasi"), ban M. Ninoslav je ovom ugovoru dodao odredbe o načinu njihovog rješavanja, u smislu da će "... dubrovački knez biti nadležan da sudi u slučaju ako "Srbin" tuži "Vlaha", a bosanski ban kad "Vlah" tuži "Srbina"...". Ukoliko bi neko "nešto skrivio", naređeno je da se spor ne rješava borbom, nego pred "pravednim sudom". Ban M. Ninoslav se dalje obavezao da će, u slučaju rata Dubrovnika sa raškim kraljem, biti na strani Dubrovčana i vojno im pomagati, uz njihovu obavezu da pruže zaštitu banu za vrijeme njegovog boravka u Dubrovniku. Na koncu, zabranjuje se "izam", tj. samovlasno hapšenje dužnika u cilju naplate duga.

Kako je već navedeno, ban Matej Ninoslav u ovoj povelji, kao i u povelji iz 1249. godine, stanovnike Bosne naziva "Srbi", a Dubrovnika "Vlasi". Upravo je ta činjenica izazvala razne dileme i bila predmet brojnih istraživanja i tumačenja. U vezi s tim, neki autori, kao npr. M. Perojević u svom prilogu u *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine* (Zagreb 1942, 222-223) u potpunosti odbacuje tu mogućnost, tj. da su "Srbi" stanovnici Bosne, a "Vlasi" Dubrovnika. Međutim, njegovo obrazloženje te tvrdnje je prilično neuvjerljivo i neutemeljeno. S druge strane, autori K. Jireček i V. Glušac, obrađujući ovo pitanje u svojim radovima, u potpunosti prihvataju sporni naziv "Srbin" za podanike Bosne kao tačan, jer se uklapa u njihovu ideologiju kao neosporan dokaz o "srpskom karakteru Bosne". Nasuprot ovim tumačenjima, T. Raukar, autor značajne monografije "Hrvatsko srednjovjekovlje" (Zagreb 1997, 280-285) smatra da su sporni nazivi "Srbin" i "Vlah" u Povelji bana M. Ninoslava iz 1240. godine naučno potpuno neutemeljeni i proizvoljni, obrazlažući svoju tezu relevantnim naučnim argumentima. Naime, da bi se uopće objasnila ova zagonetka historiografije, prema T. Raukaru neophodno je prethodno proučiti bosanske povelje iz XII i XIII stoljeća, posebno nazive koji se u njima koriste za označavanje etničke pripadnosti stanovništva Bosne. Na početku, bitno je istaknuti da je naučno dokazano da spomenuti nazivi "Srbin" i "Vlah" ne potiču iz srednjovjekovne Bosne, nego iz srednjovjekovne Srbije. Poznato je da se ti sporni nazivi u izvornoj građi prvi put spominju u jednoj povelji raškog velikog župana Stefana Dubrovnika iz 1215. godine, sačuvanoj u prepisu dubrovačkog notara Paskala. Upravo je ta činjenica veoma bitna za objašnjenje spornih naziva, jer je isti notar Paskal pisao i dvije povelje bana M. Ninoslava (iz 1240. i 1249. godine) u kojima se pojavljuju nazivi o kojima je riječ. Da ti nazivi nisu bili poznati, niti su se u to vrijeme primjenjivali u Bosni, svjedoči

činjenica da ih ni čuvena Povelja Kulina bana iz 1189. godine upućena Dubrovačkoj republici ne poznaje, niti koristi.

Međutim, kao starija od spomenutih povelja bana M. Ninoslava, Povelja Kulina bana iz 1189. te bi nazive svakako morala poznavati i koristiti da su bili u upotrebi u srednjovjekovnoj Bosni, što opet dokazuje da *sporni termini nisu bili bosanskog porijekla*. S obzirom na navedene činjenice, može se postaviti pitanje zašto je dubrovački notar Paskal upotrebljavao baš te sporne nazive kada je pisao dvije spomenute povelje bana M. Ninoslava. Odgovor na to, za historijsku nauku složeno pitanje, nalazi se u tadašnjoj predodžbi i poimanju Dubrovčana, pa tako i notara Paskala, o dominirajućem i vodećem položaju Srbije u njihovom neposrednom kontinentalnom zaleđu, posebno s obzirom na činjenicu da je Srbija od 1183. godine preuzela vlast nad njima susjednom državom Dukljom, kao i cijelim zaleđem oko Dubrovnika. Takvom shvaćanju Dubrovčana, o dominirajućem položaju Srbije u njihovom neposrednom zaleđu, svakako su doprinijeli i podaci o političkoj pripadnosti Bosne od njenog prvog spomena u djelu K. Porfirogenita za kojeg je "*zemljica Bosna*" sredinom X stoljeća u sastavu Srbije, a i pop Dukljanin u XII stoljeću u svojim opisima navodi da se Primorje sastoji od Bijele i Crvene Hrvatske, dok u okviru Srbije ili Zagorja spominje Rašku i Bosnu. Isto tako i papinski dokumenti iz XIII stoljeća, na osnovu informacija iz Dubrovačke republike, Bosnu pogrešno poistovjećuju sa Srbijom. Poznato je i to treba posebno istaknuti da je *Bosna i u vrijeme vladavine bana Kulina, a isto tako i bana M. Ninoslava bila potpuno samostalna država, neovisna od Srbije*. Međutim, činjenica je da su ostaci jednog pogrešnog shvaćanja iz prošlosti o statusu Bosne, početkom XIII stoljeća, još uvijek bili prisutni i jaki. Upravo zbog takvih netačnih predodžbi i shvaćanja o Bosni, sporni nazivi su preko dubrovačkog ureda, odnosno notara Paskala, u jednom kratkom razdoblju, prodri u dvije spomenute povelje bana M. Ninoslava. To znači da sporni naziv "*Srbin*", naveden u tim poveljama, nije odražavao etnokulturno obilježje srednjovjekovne Bosne, nego je to bio samo odjek jednog prošlog vremena i zakašnjelog utjecaja koji je Srbija imala na području Bosne i to svakako *prije njenog formiranja kao samostalne države*. Ovoj tvrdnji ide u prilog činjenica da se nazivi *Bošnjanim i Dubrovčanin*, koji se prvi put pojavljuju u Povelji Stjepana II Kotromanića iz 1322, ne nastavljaju na nazive iz povelja bana M. Ninoslava iz 1240. i 1249, nego na *one iz Povelje Kulina bana iz 1189. godine* u kojoj se za stanovnika Dubrovačke republike ispravno i izvorno koristi naziv *Dubrovčanin*, a ne *Vlah*, dok se u istoj povelji stanovnici Bosne uopće ne spominju. Treba posebno naglasiti da je sporni termin "*Srbin*", kao oznaka za stanovnike srednjovjekovne Bosne, upotrijebljen samo u *dva slučaja* i to u dvije spomenute povelje bana M. Ninoslava (iz 1240. i 1249. godine) i od tada, tj. nakon prve polovice XIII stoljeća, gubi mu se svaki trag u bosanskim izvornim dokumentima.

Na osnovu izloženog može se zaključiti da je naziv *Bošnjanim*, kao oznaka za stanovništvo srednjovjekovne Bosne, prvi put spomenut u Povelji Stjepana II Kotromanića iz 1322. godine, bio u skladu sa društvenom i državnom strukturom i samostalnošću srednjovjekovne bosanske države, te je kao takav korišten u svim narednim poveljama iz XIV i XV stoljeća.